

Д.ВІТЕР

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Здійснено теоретико-методологічний аналіз інтеграційних процесів в контексті інноваційного розвитку суспільства, розкрито основні підходи та концепції інтеграції, охарактеризовано трансформаційні процеси суспільного розвитку, визначено суспільні трансформації в аспекті інтеграційних процесів, сформульовано основні моделі інноваційного розвитку суспільства.

Ключові слова: інтеграційні процеси, трансформаційні процеси, інновація, інноватика, концепції суспільного розвитку.

Актуальність дослідження. У науковій літературі відсутня єдність розуміння інтеграції як поняття. Як правило, інтеграцію відносять до сфери створення новітніх структур, що спрямовані на забезпечення регулювання взаємовідносин між державами на основі інституціоналізації самих міждержавних відносин (інтегрально-державницький підхід). Деяко окремо знаходиться розуміння інтеграції як природного процесу розвитку співробітництва між країнами однієї географічної зони (економіко-географічний підхід) поряд з майже повним ототожненням інтеграції з процесом створення наднаціональних органів, що супроводжується зменшенням ролі національних органів у прийнятті рішень (інституціонально-управлінський підхід). Поширеним є розуміння інтеграції в аспекті розвитку світового господарства, визначаючи інтеграцію як процес створення бажаної структури світового господарства шляхом усунення штучних перепон ефективного функціонування суб'єктів господарської

діяльності на основі уніфікації та координації всіх елементів цієї структури (функціонально-макроекономічний підхід). Подібні розбіжності в розумінні інтеграції потребують врахування змісту та сутності інтеграційних процесів, їх особливостей у більш широкому контексті. Вирішенню цього питання присвячено наше дослідження.

Аналіз наукових доробок. В роботі використані філософські дослідження М.Вебера, Гоббса, Л.Гумільова, Р.Дарендорфа, Е.Дюркгейма, К.Еріксона, Н.Кондратьєва, К.Маркса, Р.Мертонна, А.Тойнбі, Й.Шумпетера, концепції яких спрямовано на дослідження питань, пов'язаних з суспільним розвитком у тих чи інших аспектах; теорії синергетики – В.Козловського, І.Ясавєєва, Р.Нісбета, А.Шарова, Л.Волчкової, Р.Романова, які розглядали суспільство як один з типів соціальної системи в синергетичних інноваційних концепціях; державного управління – Г.Атаманчука, В.Бакуменка, В.Князева, І.Надольного, Н.Нижник, В.Рєбкала, С.Фареника, які приділили значну увагу питанням новизни та інноваційності власне державно-управлінської науки, та інших дослідників. Разом з тим, в розглянутих наукових дослідженнях не здійснено концептуального підходу до розуміння інтеграційних процесів в контексті інноваційного розвитку суспільства.

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретико-методологічного аналізу інтеграційних процесів на фоні трансформацій сучасної системи державного управління. Відповідно завданнями дослідження будуть: розкрити основні підходи та концепції інтеграції, охарактеризувати трансформаційні процеси суспільного розвитку, визначити суспільні трансформації в аспекті інтеграційних процесів, сформулювати основні моделі інноваційного розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до розуміння сутності інтеграційних процесів, їх природи, спрямованості, специфіки, науковці виділяють такі ознаки інтеграції:

– взаємопроникнення і переплетіння національних виробничих процесів;

- широкий розвиток міжнародної спеціалізації і кооперації у виробництві, науці, техніці на основі найбільш прогресивних їх форм;
- глибокі структурні зрушення в економічних системах країн-учасниць;
- необхідність цілеспрямованого регулювання інтеграційного процесу, розробка скоординованої економічної стратегії та політики;
- регіональність територіальних масштабів [1].

Наведені ознаки характеризують процес інтеграції в різних аспектах – від економічних до політико-правових. При цьому кожен тип інтеграції має власні специфічні функціональні характеристики, які безпосередньо впливають на теоретико-методологічні підходи її дослідження.

Враховуючи масштабність і глибину інтеграційних процесів, які охоплюють майже всі сфери суспільного життя країни та відбуваються на значному геополітичному просторі, залучаючи переважну більшість сфер міжнародного життя, доцільно вказати на її важливі умови, серед яких: розвинена інфраструктура; наявність політичних рішень уряду (створення умов для інтеграції – політична та економічна бази).

В основі розбіжностей у розумінні інтеграції міститься не тільки нетотожність дослідницького підходу та сфери розгляду явища інтеграції як такого, але й, перш за все, теоретичні розбіжності, неоднорідність концепцій інтеграції, яка інколи доходить до взаємовиключення.

Складність ситуації обумовлена кількома причинами, серед яких перш за все особливо гостро стоїть питання філософського підґрунтя, на якому будуються концепції інтеграції. Адже саме вирішення цього питання безпосередньо впливає на зміщення концептуально важливих пріоритетів в той чи інший бік, побудову відповідних глобалістських геополітичних теорій та концепцій, й, як наслідок, концепцій інтеграції, в рамках яких здійснюються спроби на основі конкретного дослідницького підходу вирішення питання світового розвитку різних (у тому числі різних і за розумінням) цивілізацій, культур, суспільств, держав.

Наприклад, в рамках історичного підходу розвивались концепції еволюції та етногенезу. В концепції еволюції А.Тойнбі на основі аналізу розвитку цивілізацій стверджував, що на один історичний об'єкт (цивілізація, держава тощо) впливає певний комплекс чинників (як соціальні, так і природні). Проте об'єктивні умови зовнішнього середовища, наприклад, географічні, самі по собі не є чинниками, що за рахунок свого впливу є причиною утворення соціальної спільноти, оскільки лише створюють умови, в яких спільноти мають необхідність здійснити вибір: або зникнути, або ж в процесі активної життєдіяльності розвивати власну соціальну організацію. Власне, за А.Тойнбі, розвиток соціальної організації спільноти є фактично наслідком вимушеної реакції на зовнішні обставини, що реалізується в різних формах – від простіших форм прояву (виживання) до більш складніших (творчість), – тобто відбувається внаслідок реалізації “життєвого пориву”. Проте вплив зовнішнього середовища у цьому випадку, оскільки досить невизначеним залишається питання безпосередньої участі особистості у процесі розвитку соціальної організації спільноти, дещо нагадує теорію суспільного договору Гоббса, в якій людина була змушена створити суспільство у відповідь на диктат зовнішніх обставин (необхідність збереження власного життя в складних умовах природного існування, страх перед силою тощо). Причому, якщо в Гоббса подальший розвиток соціальної спільноти також відбувається за договором, то А.Тойнбі фактично стверджує, що особливості цивілізаційного розвитку соціальної спільноти залежать перед усім від природних умов зародження та існування тієї або іншої цивілізації та необхідності забезпечення її безпеки.

Концепція етногенезу Л.Гумільова практично заперечує ідею впливу на розвиток цивілізацій історичних умов, пропонуючи замість концепції “життєвого пориву”, що розуміється як географічний процес, концепцію пасіонарності, в якій “життєвий порив” є лише продуктом історичних та природних умов. При цьому не підвладний впливу соціально-економічних чинників певний фактор етногенезу стає за Л.Гумільовим основою розвитку цивілізації. Відповідно етнос у

Л.Гумільова представляє собою природно-географічну спільноту людей, об'єднаних за певним стереотипом поведінки на основі протиставлення себе іншим спільнотам, засадах позитивної компліментарності і характеризується як енергетична система з мозаїчною структурою. Замість "творчості" А.Тойнбі Л.Гумільов вводить поняття "зусилля", що передбачає використання в процесі перетворення умов соціального існування історично обумовленої енергійності людини, що виходить за межі виживання індивіда. При цьому особистість в рамках концепції пасіонарності фактично знеособлюється – в історичному процесі діють пасіонарії, гармонійні особи, субпасіонарії, що є носіями різної енергетичної напруги, не детермінований вихід якої у зовнішнє середовище (об'єктивація "життєвого пориву" у А.Тойнбі) призводить до тих чи інших цивілізаційних зсувів. Але відсутність будь-якої причинності та детермінації в процесі реалізації енергетичної напруги створює необхідність містичного пояснення самої пасіонарності та відповідного пасіонарного розвитку цивілізації.

В контексті інтеграційних процесів в останні роки саме поняття "енергії" набуло дещо іншого змісту, особливо в рамках теорії самоорганізації матерії, в синергетичних інноваційних концепціях, у тому числі й в державному управлінні. Але поки що головну роль відіграють концепції, пов'язані з процесами соціального, економічного та політичного розвитку суспільства загалом.

Так, В.Козловський пропонує конвенціональну концепцію, відповідно до якої соціальний розвиток розуміється як будь-яка зміна (порушення) соціального договору або соціальної конвенції на користь будь-якої групи індивідів. Комплексна картина соціального розвитку включає аналіз змін соціальних інститутів, норм, цінностей, внутрішніх механізмів суспільних змін, що виступають як взаємовідносини конфлікту й консенсусу (контракту, своєрідного договору). Соціальний розвиток виявляється як зміна соціальних практик та символічна боротьба в сфері політики та культури. При цьому спільним показником соціального розвитку є динаміка життєвого стандарту, якості життя, ступень реалізації особистісного потенціалу.

І.Ясавеев, навпаки, ставить ідею соціального розвитку під сумнів. На підґрунті теорії Р.Нісбета, відповідно якої в основі соціологічної ідеї розвитку міститься запозичена в біології метафора “росту”, що визначає зміст теорії розвитку в аспекті уявлень про спрямованість, стадійність, незворотність історичних змін, про їх цілі тощо незважаючи на тип суспільства, І.Ясавеев вважає, що альтернативою ідеї соціального розвитку можуть виступати теорії соціальної онтології.

В результаті аналізу процесів розвитку в соціальній сфері А.Шаров виділяє такі чинники соціальних змін, що мають невибірково дію й впливають водночас на всі головні складові суспільного розвитку, як: соціально-структурні зміни (суттєві зміни в соціальній структурі не обумовлюють значні зміни в свідомості людей – саме висока соціокультурна сталість буде визначати подальший розвиток); комунікативні процеси (за наявності високої інформованості населення та зовнішньої насиченості інформаційного поля фактологічною інформацією відзначаються сильні деформації у відборі інформації для “масового використання”, її висока ідеологізованість та заангажованість ЗМІ).

Характеризуючи трансформаційні процеси сучасного суспільства, А.Шаров зазначає, що важливою особливістю, яка стримує модернізаційну динаміку, є синхронність перетворень як у ціннісній сфері та базисних механізмах соціального регулювання, так і в інституціональному середовищі. Ця синхронність, на думку дослідника, має аналогію з тезою про цивілізаційний характер кризи сучасного суспільства.

Л.Волчкова розкриває взаємозв'язок між ефективним управлінням і соціальним розвитком, під яким дослідниця розуміє складний, суперечливий, поступальний перехід або перетворення соціуму за допомогою визначених механізмів в результаті взаємодії внутрішніх та зовнішніх факторів, що обумовлюють цей процес. Соціальний розвиток є, на думку Л.Волчкової, розгортанням внутрішніх властивостей людини в її взаємозв'язках із соціумом, реалізацією та нарощенням соціального

потенціалу. Соціальний розвиток відбувається в процесі подолання відчуження праці, розвитку, перетворення відносин власності, управління та власті. Відповідно ефективне управління соціальним розвитком є цілераціональним процесом узгодження суперечливих інтересів соціальних суб'єктів, що забезпечує реалізацію суспільних потреб та інтересів.

В.Мініна на основі аналізу взаємозв'язку змін, що відбуваються в суспільній праці, та змін в управлінні соціально-економічними процесами виділяє три основні тенденції в розвитку відносин управління: соціалізація управління, формування цілісного системно-управлінського мислення, відмова від структурно-функціонального підходу при формуванні моделі управління [2].

Інші дослідники розглядають процеси соціальної еволюції з точки зору динаміки нерівноважних систем. У цьому випадку в якості чинників соціальної динаміки виділяються інформаціональність соціальних спільнот, тип і витратність управління, що розуміється як продукт взаємодії власної еліти і соціуму. Останній являє собою соціальну спільність, що актуалізує свої потенціальні керівні можливості. Відповідно суспільство представляється як структура соціумів, що не взаємодіють. Безпосередньо узагальнюючим поняттям інформаціональних, соціальних та культурно-ціннісних змін, які визначають перехід від одного сценарію суспільного розвитку до іншого, виявляються певні еволюційні зсуви [3].

Розгляд суспільних трансформацій, у тому числі й в аспекті інтеграційних процесів, спонукає деяких дослідників розглядати будь-які зміни з точки зору стану стабільності та хаосу. Наприклад, В.Романов вважає, що в "соціальному хаосі", що виник, проявляється розділення суспільства на соціум і власну еліту. Відтворення власною елітою моделей управління, заснованих на попередньому досвіді, виявляється витратним та не досягає ні соціального, ні економічного ефекту. Намагаючись подолати загострення суспільних настроїв щодо змін та реформування політичної системи, власна еліта трансформує моделі

керівних впливів. Але соціальна самоорганізація в умовах відкритого суспільства призводить до утворення неурядових структур, що генерують нові моделі прийняття рішень, які базуються на системному підході, в якому джерелами соціальної динаміки виявляються дихотомія влади (проявляється в характері взаємовідносин соціуму та владної еліти щодо ресурсів на основі різних систем цінностей) та чинники якості соціальних спільнот.

Система цінностей, інформаціональність (виступає як чинник дихотомії влади та соціальної динаміки й актуалізує управлінській потенціал соціальної спільноти) та управлінська інноваційність відображають основу соціальних спільнот. Безпосередньо інноваційні моделі управління виникають як продукт взаємодії владної еліти та соціуму у відкритому навколишньому середовищі та впливають на еволюцію систем [3].

Взагалі слід вказати, що системний синергетичний підхід базується на використанні природничо-наукової та фізико-математичної наукових парадигм. У випадку дослідження інтеграційних процесів використання системного синергетичного підходу дає вченим можливість стверджувати, що соціальна динаміка описується почерговою зміною періодів соціальних інновацій та спадів [4]. З огляду на це необхідним виявляється розгляд соціальної динаміки в залежності від сполучення чинників інформаціональності соціуму, владної еліти та витратності управління як параметра стану системи. Причому витратність управління визначається обсягом суспільних ресурсів, які можуть бути мобілізовані суб'єктом управління та впливають на характер соціальної динаміки і сценарій суспільного розвитку. Поряд з цим суспільні ресурси представляють собою сполучення людського капіталу, ресурси навколишнього середовища як середовище відтворення високоякісного людського капіталу та фінансово-промислові ресурси як результат виробничої діяльності, що залежить від якості соціуму.

Аналіз процесів суспільного розвитку в умовах інтеграції наводить дослідників на думку, що при еволюційних зсувах, що протікають за

законами системної катастрофи, яка супроводжується структурною дезінтеграцією та наступною інтеграцією з подальшою перебудовою взаємовідносин, формується якісно інше суспільство, з іншим характером соціальних взаємовідносин та сценарієм суспільного розвитку [3]. Але подібний висновок є певним поверненням до індетермінізму в розумінні процесів суспільного розвитку загалом. Зазначена проблема спонукає розглядати інтеграційні процеси з точки зору інноваційності, створення якісно нових соціальних спільнот, що потребує розвитку та впровадження новітніх механізмів управління подібними соціальними утвореннями, новітнім, інноваційним суспільством.

Інноваційний процес у своїй об'єктивності повинен розглядатися з точки зору оновлення усіх сфер суспільного життя, що потребує розробки відповідних інноваційних моделей розвитку суспільства і держави. Необхідним також є акцентування уваги як на структурно-функціональних особливостях інноваційної системи державного управління, так і на її специфічній сутності. Остання може бути представлена в аспекті розуміння інноваційної системи державного управління як взаємовідносин між державою та суспільством, що виникають у сфері здійснення державно-управлінської діяльності на основі розроблення та застосування новітніх форм, методів та засобів реалізації владних повноважень щодо суб'єкта управління. Зазначені взаємовідносини реалізуються в процесах розвитку демократичного суспільства і держави та обумовлені інтеграційними процесами, і повинні вирішуватись у тому числі з урахуванням трансформаційних тенденцій суспільного розвитку взагалі.

У сучасній методології державного управління приділяється достатньо уваги питанням впливу інтеграційних процесів на розвиток суспільства. При цьому безпосередньо методологія інноватики в державному управлінні залишається майже поза увагою вітчизняних дослідників. Проте використання методології інноватики в дослідженні проблем суспільного розвитку та державного управління ним набуває актуальності в сучасних умовах глобалізації та інтеграції.

Під інноваційним розвитком в дослідницькій літературі розуміють розвиток країни на основі усвідомленої, цілеспрямованої та систематично відтворюваної інноваційної діяльності, яка перетворюється на найважливіший чинник соціально-економічного розвитку, забезпечення національної безпеки та конкурентоспроможності національної економіки, формування інформаційного суспільства, в якому основним продуктом є знання [5, с. 45]. Під суспільним розвитком розуміють якісні зміни всієї структури суспільства аж до зміни способу мислення людей, що призводить до виникнення нових суспільних відносин і нових методів виробництва, тобто такі, які відповідають інтересам більшості, сприяючи підвищенню якості життя людей і дозволяючи їм впевненіше дивитися в майбутнє [5].

Як можна бачити, в понятті суспільного розвитку сама по собі інноваційність є іманентною, що безпосередньо впливає на тенденції державотворення та державного управління, зокрема в процесі інституціоналізації та реорганізації суспільних інститутів держави. Подібний стан речей значно ускладнює завдання, що вирішуються органами державної влади, що вимагає врахування в основних принципах державно-управлінської діяльності динаміки суспільних інновацій.

Стосовно цього В.Романов зазначає, що гострою є проблема поновлення держави як суб'єкта соціального управління з метою забезпечення умов формування й розвитку продуктивних процесів соціальної самоорганізації поряд з нейтралізацією або соціально-позитивною орієнтацією деструктивних для суспільства сил, що самоорганізуються, і таких, що організуються. Інноваційність державного управління, як вказує дослідник, в основі передбачає здатність та вміння органів державної влади направляти інноваційні процеси, що відбуваються в суспільстві, в соціально-конструктивне русло та структурно і функціонально перебудовуватися адекватно до реальних викликів суспільства, що інноваційно змінюється, та тих викликів, що прогнозуються [6, с. 3-5]. Таким чином, безумовно важливим є

впровадження в діяльності не тільки органів державної влади, але й в усій системі державного управління інноваційних підходів, поява яких безпосередньо пов'язана з відповідними моделями суспільного розвитку, що враховують активність виникнення інновацій конкретного соціуму, їх динаміку та спрямованість.

У процесі розробки інноваційної моделі суспільного розвитку важливим є не тільки врахування особливостей інноваційного розвитку соціальних систем того чи іншого суспільства, й врахування зовнішніх зв'язків держави та суспільства, які значною мірою детермінують внутрішній розвиток, спрямовуючи його в той або інший бік. Активні геополітичні процеси обумовлюють необхідність глобального підходу до питання інноваційного розвитку суспільства й, відповідно, системи державного управління ним. Актуальність і важливість цього диктується, перш за все, досить частою невідповідністю між існуючими принципами, методами і підходами здійснення державно-управлінської діяльності як різновиду соціального управління, а також основними інституціональними утвореннями держави, що здійснюють керований вплив на суб'єкт управління, та динамікою і тенденціями суспільних змін. Тобто порушуються взаємозв'язки між основними управлінськими функціями, що призводить до виникнення кризових ситуацій як у самій системі державного управління, так і в державі загалом, що вимагає зміни не тільки наукової парадигми, але й безпосередньо державно-управлінської практики. Підкреслюючи це, дослідники зазначають, що відсутність співпадіння соціальної практики з моделями еволюційного розвитку, що створені на основі лінійної та організмичної парадигм, привертає дедалі більшу увагу наукового співтовариства [7], а отже, потребує поєднання теорії та практики державного управління.

Прискорення процесів світової глобалізації та інтеграції викликають досить складну реакцію з боку різних громадянських суспільств. Динамізація зовнішніх процесів не завжди й не в усьому має позитивні наслідки щодо соціального розвитку окремих держав. Питання реальності та однозначності прогресивного розвитку суспільства досить часто ставиться під сумнів. Це обумовлено значним

деструктивним потенціалом, який накопичено людством у процесі свого історичного розвитку. Імовірність звернення суспільного розвитку на шляхи “руйнівного” прогресу обумовлена характером та змістом виникаючих у сучасних геополітичних умовах проблем суспільного розвитку, які повинні вирішуватись не тільки на практичному рівні, але й мати адекватне теоретичне осмислення [2].

Неоднозначність процесів світової глобалізації та інтеграції обумовлюють необхідність конкретизації наукових парадигм, що стають основою розуміння суспільного розвитку, теоретичною основою руху суспільства. Складність міжцивілізаційної комунікації призводить до необхідності врахування в теоретичних моделях суспільного розвитку багатьох його складових, що значно ускладнює як самі моделі, так і їхнє розуміння. Як наслідок, аналітично-прогностична діяльність починає спиратися на емпірично неверифіковані дані, методи аналізу є не досконалими, що знижує їх результативність та ефективність. Але будь-яка модель є ідеальним відображенням об’єкта дослідження, його теоретичним конструктором, наданим у формальному вигляді, а її складність безпосередньо відображає складність об’єкта, що досліджується. І тому використання конкретної моделі в практичній діяльності потребує чіткого теоретико-методологічного підґрунтя – не однієї наукової теорії, парадигми, а всієї системи наукових знань та уявлень про об’єкт дослідження, що забезпечує цілісність та адекватність теорії та практики, спадковість наукових ідей і концепцій, що формує інноваційне поле суспільного розвитку.

Наприклад, Н.Кондратьєв, певною мірою наслідуючи ідею К.Маркса про циклічний характер розвитку світової економіки, зазначає, що соціальна динаміка описується почерговою зміною періодів соціальних інновацій та спадів [8]. При цьому слід зазначити, що поліциклічна модель інноваційного розвитку суспільства не буде адекватно відображати динаміку та тенденції суспільних змін, оскільки матиме статично-констатуючий характер, який дає можливість побудови прогнозних сценаріїв лише в умовах стохастичних еволюційних змін. Але сучасні умови суспільного розвитку, його

динаміка, що прискорюється процесами глобалізації та інтеграції, впливають на те, що процеси суспільних змін набувають революційного характеру, не є стійкими і, як наслідок, не є рівноважними. Врахування цього дає можливість розширення методів наукового пошуку, розробки інноваційних теоретичних конструктів і відповідного оновлення практики, оскільки, як зазначають дослідники, “розгляд еволюційної динаміки соціальних систем в моделях нестійких нерівноважних процесів формує нове знання” [4]. Отже, дійсно, соціальні моделі відображають бачення соціальних складностей, а оскільки соціальні складності обумовлені діалектичним протиріччями історичного розвитку суспільства, то важливим є розгляд не тільки еволюційної динаміки змін в соціальних системах і самих соціальних систем, а й врахування темпів та напрямів змін у глобальному світі, їх революційного характеру.

Висновки. В роботі здійснено теоретико-методологічний підхід до розкриття основ інтеграційних процесів, зокрема охарактеризовано їх розуміння з позицій філософії, економіки, синергетики, державного управління тощо. В цьому контексті автором розглянуто суспільні трансформації в аспекті інтеграційних процесів та запропоновано інноваційну модель суспільного розвитку.

В подальшому дослідженні інтеграційних процесів доцільно звернути увагу на його практичну реалізацію, зокрема, на основі наукових розробок концептуально визначити механізми здійснення інтеграційної політики держави.

Список використаних джерел

1. Міжнародна економіка. Курс лекцій [Електронний ресурс] // Економіко-правова бібліотека. – Режим доступу : <http://www.vuzlib.net/lazebnik/25.htm>.
2. Вітер Д. В. Соціокультурна та ідеологічна трансформації суспільства в аспекті концепції гуманістичного розвитку / В. Д. Вітер // Вісник НАДУ. – 2006. – № 2. – С. 369-376.

3. Костюк В. Н. Теория эволюции и социоэкономические процессы / В. Н. Костюк. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 176 с.
4. Курдюмов С.П. Синергетика – новые направления /С.П.Курдюмов, Г.Г.Малинецкий, А.Б.Потапов – М. : Знание, 1989. – № 11. – 64 с. – (Серия “Математика - кибернетика”).
5. Методологія державного управління : словник-довідник / [уклад. Бакуменко В. та ін.] ; за заг. ред. В. Лугового, В. Князева, В. Бакуменка. – К. : Вид-во НАДУ. – 2004. – 94 с.
6. Романов В. Л. Социально-инновационный вызов государственному управлению / В. Л. Романов. – М. : Изд-во РАГС, 2006. – 92 с.
7. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика : наука о взаимодействии / Г. Хакен. – М. - Иж. : ИКИ, 2003. – 320 с.
8. Кондратьев Н. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения : [Избр. труды] / Н. Кондратьев. – М. : Экономика, 2002. – 767 с.

Осуществлен теоретико-методологический анализ интеграционных процессов в контексте инновационного развития общества, раскрыты основные подходы и концепции интеграции, охарактеризованы трансформационные процессы общественного развития, определены общественные трансформации в аспекте интеграционных процессов, сформулированы основные модели инновационного развития общества.

Ключевые слова: интеграционные процессы, трансформационные процессы, инновация, инноватика, концепции общественного развития.

The theoretical and methodological analysis of integration processes in the context of innovation development of society analysed, solved the basic approaches and concepts of integration, characterized the transformational processes of social development, a social transformation in the aspect of integration processes determined, formulated the basic model of innovative development.

Key words: integration processes, transformation processes, innovation, Innovatics, the concept of social development